

Jerzy Gąsowski, Ewa Twarowska

Stara Łomża, gm. Łomża, woj.
łomżyńskie - grodzisko "Góra
Królowej Bony". Stanowisko 1

Informator Archeologiczny : badania 18, 143-144

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grodzisko położone jest na cyplu wysoczyzny opadającej od wschodu ku Biebrzy, na wysokości ujścia Biebrzy do Narwi. Wykop założono prostopadłe do wału. Powierzchnia wykopu wynosiła 27 m². W trakcie badań wykop poszerzono w kierunku północnym i wschodnim. Znalaziono niewielką ilość ceramiki i kości zwierzęce. Zabytków wydzielonych brak. W północnej części wykopu odkryto czaszkę ludzką, która leżała na dnie nowożytnego wykopu. Z położenia odkrytej fosy wynika, że we wczesnym średniowieczu grodzisko było mniejsze, niż obecnie.

Obiekt funkcjonował prawdopodobnie od XII do XIV wieku.

Badania nie będą kontynuowane.

SKIWY MAŁE
woj. białostockie
Stanowisko I

Konservator Zabytków Archeologicznych
w Białymstoku

Badania prowadziła mgr Barbara Czarnecka. Finansował WKZ w Białymstoku. Drugi sezon badań. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne typu mazowieckiego w obudowach kamiennych /XII-XIII w./.

Kontynuowano prace badawcze na północno-wschodnim obrzeżu twirowni, obejmując nimi obszar o powierzchni 1 ara. Odsłonięto 3 groby z pochówkami, czwarty grób - szkielet dziecka był przemieszczony, całkowicie pozbawiony obstawy. Odsłonięto także 2 bruki kamienne bez śladów pochówku. Obudowy grobów oraz bruki kamienne przykrywające jamy grobowe, uległy w różnym stopniu dewastacji. Z 4 odkrytych grobów, 2 posiadały zachowaną obstawę, w stopniu pozwalającym określić stosunkowo dokładnie wymiary. W pozostałych grobach w jednym wypadku zachowały się dwa kamienie obstawy, natomiast w drugim, szkielet dziecka zalegał na wtórnym słożu.

Z wśród odkrytych obiektów na uwagę zasługuje grób nr 8, posiadający znaczne rozmiary: 6,70 m x 5,40 m. Pochówki zorientowane były wzdłuż osi EW, z czaszką usytuowaną w zachodniej części grobu. Wyjątek stanowi przemieszczony szkielet dziecka, usytuowany wzdłuż osi NW-SE, z czaszką skierowaną na SE. Inwentarz zabytkowy stanowią fragmenty ceramiki, paciorki szklane, paciorki szklane z wtopioną złotą blaską, przesiłki gliniane, żelazny nożyk, posrebrzane kółko oraz gwóźdź żelazny. Wyposażenie grobów potwierdza datowanie obiektu na: XIII-XIII w. Oprócz prac eksploatacyjnych zrekonstruowano 6 grobów, z wśród 11 odkrytych dotychczas na omawianym obiekcie.

Badania będą kontynuowane.

SOKOLNIKI, gm. Kąty Wrocławskie
woj. wrocławskie

Wojewódzki Ośrodek Archeologiczno-Konserwatorski
we Wrocławiu

Badania prowadziła mgr Maria Terlecka. Finansował WOKK. Drugi sezon badań. Cmentarzysko szkieletowe /XI-XII w./.

Stanowisko położone jest około 1300 m na południowy zachód od wsi Sokolniki i 1000 m na południe od wsi Piotrowice, na piaszczystym wyniesieniu niszczonej eksploatacją kruszywa.

W bieżącym sezonie przebadano powierzchnię 2 arów. Łącznie odkryto 7 jam grobowych z pochówkami szkieletowymi oraz dwa obiekty w postaci skupisk kamieni różnej wielkości.

Żyłysy jam grobowych były wyraźnie widoczne na tle. Całca miały kształt wydłużonego prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami. Wypełnisko wszystkich jam grobowych stanowiła glina. W dwóch jamach grobowych stwierdzono ślady pojedynczych węgielków drzewnych. W kilku grobach /nr 20, 23, 24, 25/ na obwodzie i w wypełnisku jamy odkryto pojedyncze kamienie lub skupiska kamieni różnej wielkości.

Zmarli ułożeni byli na wznak, w pozycji wyprostowanej, na osi wschód - zachód, głową skierowaną na zachód, z kończynami górnymi ułożonymi wzdłuż ciała. W jednym przypadku /grób nr 21/ zmarły spoczywał na boku w pozycji skurczonej. W grobie nr 24 stwierdzono ziamanie kości podudzia i ich silną deformację oraz zmiądnioną czaszkę.

Odkryto 2 pochówki męskie, 1 pochówek kobiecy, 1 dziecka oraz 3 pięci nieokreślonej.

Inwentarz grobowy stanowiły narzędzia w postaci noży żelaznych i krzesiwa żelaznego oraz dwie monety srebrne.

STARA ŁOMBA, gm. Łomża
woj. łomżyńskie - grodzisko "Góra Królowej Bony"
Stanowisko I

Uniwersytet Warszawski
Instytut Archeologii

Badania prowadzili prof. dr hab. Jerzy Gąssowski i mgr Ewa Twarowska. Finansował WKZ w Łomży. Trzeci sezon badań. Osada z X w., grodzisko z XI i XII w. do początków XIV w.

Badaniami objęto wnętrze gródka właściwego /stanowisko I-A, wykop 6 o powierzchni badanej w tym roku 32 m²/ oraz wały 4. i 5. oddzielające podgrodzie I /stanowisko I-B/ od gródka /wykop 7-pow. 20 m²/.

Na obszarze gródka właściwego kontynuowano, zgodnie z założeniami z lat ubiegłych, rozpoznanie archeologiczne rozplanowania i charakteru zabudowy jego wnętrza. Udało się wyodrębnić dwie osadnicze: starszą, z którą wiązać można obiekt 4 /chatę-ziemiankę/ i warstwę osadniczą wchodzącą pod nasyp wału gródka, wstępnie datowane na XI wiek; młodszą związaną z funkcjonowaniem ostatniego gródka ze stożkiem i fosą wewnętrzną datowaną na XII do początków XIV w. Nie stwierdzono obecności żadnych obiektów na północno-wschodnim i zachodnim stoku stożka wewnętrznego.

Badania prowadzona przez zespół UMK w Toruniu. Kierownik zespołu - prof. dr Zygmunt Świechowski, kierownik badań - doc. dr hab. Jadwiga Chudziakowa /autorka sprawozdania/. Prace finansowane przez MKiSz, Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w ramach problemu międzyresortowego. Czwarty rok badań. Kłasztorny zespół architektury romańskiej w Strzeżynie.

Kontynuowano prace terenowe, związane głównie z dwiema grupami zagadnień: a/ pierwotny układ przestrzenny kościoła św. Trójcy i fazy jego przebudowy, b/ bezpośrednie zaplecze osadnicze zespołu sakralnego i zabudowa klasztoru.

Z badaniami pierwszej grupy zagadnień związanych było 10 wykopów, w tym 5 szerokopłaszczyznowych /3 zlokalizowane po zewnętrznej stronie budowli od zachodniej strony kościoła - ar 372, 312, 342, jeden wykop wewnątrz w północnym aneksie prezbiterium - ar 315/316, jeden w piwnicy klasztornej, przy zachodniej ścianie północnego ramienia transeptu - ar 314/ oraz pięć wykopów sondażowych /3 wewnątrz kościoła św. Trójcy, w kruchcie - ar 342, w nawie południowej - ar 373, oraz w północnym aneksie prezbiterium - ar 315, jeden wykop po zewnętrznej stronie kościoła, przy wieży północnej - ar 312, oraz jeden wykop założony po zewnętrznej stronie absydy prezbiterium, na arze 310/.

W wyniku prac wewnątrz obiektu sakralnego, uzyskano wyniki potwierdzające trzy poziomy użytkowe zadokumentowane już w roku poprzednim. Do bardzo istotnych nowych ustaleń należy odkrycie w kruchcie wskazujące jednoznacznie, że odsłonięte poprzednio fragmenty romańskich polichromii, identycznych z polichromiami zachowanymi na poddaszu, nie są związane z pierwszą fazą funkcjonowania kościoła św. Trójcy. Uzyskano też potwierdzenie wcześniejszych przypuszczeń, że polichromie te wiążą się z drugim poziomem użytkowym, zanotowanym wewnątrz budowli. Dowodem tego jest odkrycie w kruchcie bardzo dobrze zachowanego fragmentu posadzki ceglanej, o wymiarach płytek 21 x 21 cm, do której dochodzi tynk z polichromiami. Poniżej tej posadzki, na głębokości 20 cm, zachowane są na ścianach kruchty starsze tynki, których zaleganie poniżej tynków z polichromiami wraz z odsadzką muru, do której dochodzą, wyznacza pierwotny poziom użytkowy. Sądząc należy, że pierwotny kościół posiadał posadzkę z płytek ceramicznych z polewą i reliefem, które w bardzo niewielkiej ilości fragmentów zalegają na złożu wtórnym. Przypuszczalnie pierwotnie nie było posadzki w całym kościele, a jedynie w miejscach bardziej eksponowanych, jak prezbiterium i transept. W wyniku sondażu w nawie południowej kościoła stwierdzono, że naprzeciwko romańskiego wejścia północnego do kościoła istniało analogiczne od strony południowej, które dzisiaj jest przebudowanym wejściem do barokowej kaplicy św. Restytucja. Do ważnych odkryć należy również odsłonięcie in situ fragmentu kolumny romańskiej z bazą, pomiędzy prezbiterium a aneksem północnym.

Badania skoncentrowane na zewnątrz kościoła od strony zachodniej, należały do najciekawszych z uwagi na odkrycie relikwów architektonicznych, pochodzących z różnych faz kościoła św. Trójcy, a zmieniających istotnie dotychczasową wiedzę w tym zakresie. Z uwagi na zbyt jeszcze mało czytelną sytuację, jaka wynikała na założonych od strony zachodniej wykopach, można się jedynie ograniczyć do lakonicznego przedstawienia faktów, bez ich interpretacji, która na tym etapie badań byłaby przedwczesna. Na przedłużeniu południowego i północnego muru obwodowego kościoła, odkryto po stronie zachodniej fundamenty romańskie, będące jednoznacznie związane z bryłą budowli. Wychodzą one poza obręb kościoła na długość 2,70 m. Wykorzystując te fragmenty dobudowano do nich, przypuszczalnie w późnym średniowieczu /na co wskazuje stratygrafia i materiały zabytkowe/ fundamenty kamiennie z ceglana nadbudowa, które jak dotąd, zostały odkryte na długości 6 m w kierunku zachodnim od kościoła; są one integralnie związane z jego bryłą. W części zachodniej odsłoniętych relikwów /ar 372, 402/, odkryto dobrze zachowany fragment schodów ceglanych. Po stronie zachodniej kościoła natrafiono również na relikw architektoniczne, świadczące o istnieniu murów bieżących równoległe do obecnej fasady kościoła. Pełna odczytana fundamentów, odkrytych po stronie zachodniej kościoła św. Trójcy, zarówno ich układu przestrzennego, jak i stratygrafii, możliwe będzie po przeprowadzeniu dalszych prac badawczych.

W ramach drugiej grupy zagadnień, obejmujących teren bezpośredniego zaplecza osadniczego oraz zabudowę klasztornej, założono pięć wykopów szerokopłaszczyznowych /jeden wykop był kontynuacją sześciomiesięcznych badań - ar 218, dwa wykopy zlokalizowano na placu po zachodniej stronie kościoła - ar 341/342, dwa wykopy założono od południowej strony kościoła św. Prokopa, bezpośrednio przy rotundowej nawie - ar 223/, oraz cztery sondażowe wykopy /ar 224 - od południowej strony prezbiterium św. Prokopa, bezpośrednio przy obiekcie, trzy sondażowe zlokalizowane zostały na arze 196/. Wykopy sondażowe na arze 196 konieczne były dla ostatecznego poznania konstrukcji, odkrytego w poprzednim sezonie, pieca do wypału ceramiki budowlanej. Celem badań południowej strony kościoła św. Prokopa, było sprawdzenie, czy zachowane są relikw klasztoru, który powinien, jak pośrednio wynika ze źródeł pisanych, a bezpośrednio z ikonografii, stykać się z murami kościoła. Na arach 223 i 224 stwierdzono, że klasztor połączony był z kościołem; uchwyciono szerokość wewnętrzną przestrzeni użytkowej budynku klasztornej, jak i odkryto relikw pomieszczenia z posadzką ceglana oraz fragment dobrze zachowanych schodów kamiennych. Na uwagę zasługuje fakt, że fundamenty klasztoru, wykonane inną techniką niż fragmenty kościoła św. Prokopa, dochodzą "na styk" do kościoła i są uposażone niżej od fundamentów świątyni. Silne zniszczenie warstw kulturowych i brak wyznaczników chronologicznych, uniemożliwia jak na razie, datowanie odkrytych relikwów klasztoru. Można jedynie wykluczyć, że jest to pierwotna zabudowa klasztorna, na co wskazuje zastosowanie techniki budowlanej, zasadniczo różniące fundamenty od odkrytych w latach ubiegłych, fragmentów fundamentów klasztoru XIII-wiecznego. Przypuszczalnie można, że ta część klasztoru powstała w czasie, kiedy rotunda św. Prokopa straciła swoje znaczenie liturgiczne i zamieszona została na furcie klasztornej /przypuszczalnie od II połowy XV wieku do poł. XVIII wieku/.

Badania sondażowe, przeprowadzone w obrębie pieca, odkrytego w ubiegłym sezonie na arze 196, miały istotne znaczenie dla rekonstrukcji tego obiektu. Bowiem od strony zachodniej odkrytej wcześniej komory pieca natrafiono na silnie zniszczone relikw drugiej komory, równoległej do poprzedniej.

Stratygrafia uzyskana w wykopach na arze 218, 341/342, pozwoliła na ustalenie warstw budowlanych pierwotnej zabudowy norbertańskiego zespołu klasztornej, jak i w znacznym stopniu pozwoliła na wyznaczenie kolejnych faz przebudowy.